

М. І. ПІРЕН, д-р соціол. наук, проф.
(УАДУ при Президентові України, м. Київ)

ЕТНОПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ У РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Наукові праці МАУП, 2003, вип. 11, с. 30–32

Здійснено етнопсихологічний аналіз проблем розвитку суспільства України в період його трансформації. Характеристику етнопсихологічних проблем подано з урахуванням особливостей державотворення незалежної України на основі втілення ідей гуманізації та демократизації, поєднання загальнолюдських і національно-культурних цінностей.

Минулі роки існування незалежної України засвідчили, що вона зробила про себе серйозну заявку у світі. Україна утвердилась як незалежна поліетнічна держава. Однак процес розбудови свого дому громадяни України ще не завершили. Завдання полягає в тому, щоб остаточно облаштувати споруджену будівлю, тобто завершити демократичні перетворення економічної, соціально-політичної та гуманітарної сфер, подолати деформації, що виникли на стартовому етапі трансформаційного процесу.

Як зазначив Президент України Л. Д. Кучма в Посланні до Верховної Ради України “Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 роки”, “йдеться про реалізацію завдань довгострокової стратегії, яка має забезпечити міцне підґрунтя України як високорозвинутої, соціальної за своєю сутністю, демократичної правової держави, її інтегрування у світовий економічний процес як країни з конкурентоспроможною економікою, здатною вирішувати найскладніші завдання свого розвитку” [2, 7].

Історичний досвід європейських держав, які здійснювали глибокі перетворення, засвідчує, що реальний успіх трансформаційних процесів можливий, коли реформи та їх наслідки відповідають інтересам і сподіванням широких верств населення, а тому отримують всенародну підтримку.

Отже, при визначенні нової стратегії потрібні гуманізація, демократизація, які можливо здійс-

нити лише за умов політичної консолідації і злагоди в українському суспільстві.

Ось чому важливо нині враховувати психологічні чинники державотворення.

Україна понад 350 років не мала держави, не було напрацьовано і осмислено основні шляхи державотворення. Основні політичні та психологічні напрацювання були загальнокультурологічного плану: зберегти себе як етнос, зберегти культуру, мову, традиції та обряди, хоча деякі дослідники твердять про українську культуру того часу як “хуторянську”. Але ж генії народжуються на землі, а не на асфальті!

Що ж до досвіду державницького, у минулому, до втрати незалежності засвідчує перша Конституція в Європі – Конституція Пилипа Орлика 1710 р., яка в Західній Європі вважається відповідно до того часу доволі демократичною.

Виходячи з проблемності державотворення нині важливо формувати у громадян України “психологію державного народу”, долати “психологію меншовартості”.

Перебудувати Українську демократичну державу і здійснити свій європейський вибір може лише згуртований український народ, спільно, незалежно від етнічної належності (нині в Україні живуть близько 130 етносів). Тому заклик на весь голос “Я пишаюсь своєю етнічною належністю!” має бути серцевиною у здійсненні етнополітики в сучасній Україні. Для цього важливо звернутися до історичної пам’яті, яка багато в чому

відкрила зависи. Що саме? Україна не знала рабства, народи України не знали національної неприязні. Так має творитися наша історія й нині, спільно, для спільних інтересів. Це є базою наших сил та інтелекту, що уможливить творче мислення, сприятиме формуванню національної ідеології державотворення, так званої державницької, інтегративної ідеології, а не державної (єдиної, як це було в СРСР — марксистсько-ленінської). Тут важливо враховувати роль нинішньої української політичної і освітянської еліти, що покликана формувати світогляд державного народу.

Еліта повинна бути поліетнічною, має відбуватися циркуляція еліти столичної і регіональної в усіх сферах управління та інституціях.

Важливим етнопсихологічним чинником є проблеми мовної культури, зокрема місця і ролі в суспільстві державної української мови. Кожна держава має власну державну мову, яка є обов'язковою мовою державних документів, навчання і вивчення у школах, ліцеях, гімназіях, вищих закладах освіти. Існують також проблеми подальшого розвитку мов національних меншин. Що ж стосується офіційності російської мови, то її ніхто не забороняв, вона є й була офіційною, це одна із світових мов. Росія — наш одвічний сусід, тому шанувати його потрібно через мову, культуру та інші відносини, які завжди бувають між державами-сусідами. Формування української політичної нації як етнопсихологічна проблема нині питання також не просте, потребує порозуміння. Щоб згуртувати народ до вирішення проблеми державотворення, дуже важливо, щоб співгромадяни, представники етнічних меншин, усвідомили, що Україна є їх батьківщиною і українська земля годує всіх своїх дітей незалежно від їхньої етнічної належності. Тому потрібно усвідомити це всім громадянам України, взявши до уваги тезу, що державу нам ніхто не побудує — це тільки наша проблема. Проблемаю сучасного етнопсихологічного розвитку є правильне розуміння співвідношення таких суспільних феноменів, як "етнос" і "віра".

З прийняттям Конституції України (ст. 35), Закону України "Про свободу совісті" кожний громадянин має право на свободу світогляду і віросповідання

В Україні нині офіційно зареєстровано 112 конфесій. Це й демократично і проблемно, бо традиційна наша релігія ще недостатньою мірою впливає на духовний світ особистості. Активізація релігійності несе позитив, морально-духовне

очищення. Функціонування нетрадиційних релігій у багатоконфесійному просторі України породжує проблемні ситуації, зокрема щодо мирного співіснування та діяльності церков, використання цивілізованих форм спілкування між різними конфесіями, між державою і конфесіями в інтересах утвердження моралі, духовності, гуманізму в українському суспільстві. Проте є проблеми з активізацією впливу нетрадиційних релігій на молодь, спостерігається певна психологічна маніпуляція свідомістю молоді і, зокрема, невітчизняними, а західними, африканськими проповідниками. Спитайте: "А чи знають вони нашу ментальність, дух нашого народу?" Ні! Вони підкоряють молодь своїм завданням, маніпулюють свідомістю наших громадян. Молодь України повинна формувати свою непохитну позицію — залишатися в Україні, творити власну державу для себе і своїх дітей, а не бути дешевою робочою силою для інших країн. Нині перед наукою і освітою постає проблема формування особистості, що здатна творчо реалізуватися, а держава, у свою чергу, має сприяти, щоб молодь могла це зробити у власній державі.

Ще одна етнопсихологічна проблема — національно-етнічні товариства, яких в Україні близько 300 (всеукраїнського та місцевих рівнів). Ці товариства повинні виконувати певну роботу у своїх материнських державах, що б сприяло гідним соціально-економічним, культурним та політичним зв'язкам, які принесуть користь усім: як етносам у їх відродженні, так і підвищенню іміджу України як цивілізованої держави серед країн світу.

Отже, вивчення етнопсихологічних проблем у поліетнічному українському суспільстві — надзвичайно актуальна проблема, на яку слід зважати. Зі свого боку держава має сприяти вирішенню психологічних проблем гармонізації, гуманізації, демократизації відносин і запобігати конфліктам, а головне — консолідувати всіх громадян України на розв'язання стратегічних завдань державотворення.

Література

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. — К.: Преса України, 1977.
2. Послання Президента України до Верховної Ради України "Європейський вибір. Концептуальні засади

стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 роки". — К., 2002. — 70 с.

3. *Кресіна І. О.* Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси (Етнополітологічний аналіз): Моногр. — К.: Вища шк., 1998. — 392 с.

4. *Павленко В. М., Таглін С. О.* Етнопсихологія: Навч. посіб. — К.: Сфера, 1999. — 408 с.

5. *Пірен М.* Етнополітичні процеси в сучасній Україні. — К.: Вид-во УАДУ, 1999. — 204 с.

6. *Пірен М.* Основи етнопсихології. — К., 1998. — 436 с.

7. *Римаренко Ю. І., Шкляр Л. Є., Римаренко С. Ю.* Етнодержавознавство. Теоретико-методологічні засади. — К.: Вид-во Ін-ту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. — 264 с.